

högste ombudsman till övervakande av rättsskipningen. — Ämbetet är gammalt, men namnet förskriver sig från 1719. Svea hovrätt fick sig vid inrättandet (1614) tilldelad två fiskaler, av vilka den ene, i 1634 års R. F. kallad riks fiskalen, skulle tjänstgöra som allmän åklagare å regeringens vägnar. 1638 upprättades ett nytt ämbete, vars innehavare, general-riks-schultz, hade en myndighet, som ung. motsvarar nuv. J. K:s. I Karl XII:s kansliordning av 1713 stadgades, att en konungens högste ombudsman skulle vara högste åklagare samt närvara i rådet, då justitieärenden avgjordes. I kansliordningen av 29 maj 1719 överlämnades in-seendet över lagskipningen åt en ämbetsman med titel justitiekansler, vilken tillika var chef för Nedre justitierevisionen och skulle vara ämbetsman i rådet vid föredragningen av justitiemål. Då statsdepartementen (1840) inrättades, upphörde J. K:s chefskap för Nedre justitierevisionen och hans närvaro i statsrådet vid justitieärendens avgörande. — Enl. 1809 års R. F. § 27 åligger det J. K., som utses av konungen och bör ha varit nyttjad i domarvärv, att, som konungens högste ombudsman, själv föra eller genom de under honom ställda fiskalerna låta föra konungens talan i mål, som röra allmän säkerhet och kronans rätt, samt att, å konungens vägnar, ha tillsyn över rättvisans handhavande och i sådan egenskap beivra fel, som begåtts av domare och ämbetsmän. Den J. K. sålunda i R. F. tillagda verksamhetssfären är närmare bestämd och utvecklad i en k. instr. av 25 okt. 1918 (med ändring 31 dec. 1921). Utom ovannämnda, i allmänna drag angivna åligganden tillhör det J. K. att bl. a., på sätt i Tr. O. stadgas, vaka över tryckfrihetens rätta bruk och åtala förbrytelser däremot. J. K. är ensam beslutande i de till justitiekanslers-ämbetet hörande ärendena och biträdes av en byråchef, en registrator och amanuenser. — Litt.: E. Naumann, »Justitiekanslersämbetet» (i »Historiska studier, tillägnade Ludvig Stavenow», 1924). (H. T.-n.)

2. I *Finland* är justitiekansler sedan 1918 titel på en led. av statsrådet, som enl. särskild instruktion skall vaka över att lagar och författningar efterlevas och såsom högste åklagare är förman för samtliga allmänna åklagare. Hans övervakningsrätt sträcker sig jämväl till statsrådets och presidentens ämbetsverksamhet men innefattar därvid ej rätt att anställa åtal, endast att göra föreställning samt att, därest föreställningen lämnas oaktad, om presidentens lagstridighet innefattar högförräderi eller landsförräderi, därom inberätta till riksdagen och, om statsrådet gjort sig skyldigt till ämbetsfel, anmäla därom hos presidenten. Till hans biträde finnes en justitiekanslersadjoint. (O. Brn.)

Justitiekollegium, se Handels- och ekonomikollegium.

Justitiekonselj, se Konselj.

Justitieminister, den vanliga, ehuru ej i grundlag förekommande titeln på statsrådet och chefen för Justitiedep.

Justitiemord el. Juridiskt mord, avrättning av oskyldig, t. ex. vid forna tiders religionsförföljelser, häxeriprocesser och politiska partistrider. Bristerna i äldre tiders straffprocess föranledde ofta dödsdomar över oskyldiga personer. Även i nyare tid äro dylika missgrepp ej okända. (R. B.-l.)

Justitieombudsman. 1. Riksdagens justitieombudsman, förk. J. O., en riksdagens förtroendeman, som vid varje lagtima riksdag utses genom val av en nämnd av 48 led., av vilka vardera kammaren inom sig utser hälften. Vid samma tillfälle utses en suppleant, som efterträder J. O., om denne avgår under ämbetstiden. Om suppleanten avgår, då riksdagen ej är samlad, utses hans efterträdare av fullmäktige i Riksbanken och Riksgäldskontoret. J. O. skall vara en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man. Det åligger honom som riksdagens ombud att efter riksdagens instruktion ha tillsyn över lagarnas efterlevnad av domare och ämbetsmän samt vid vederbörliga domstolar i laga ordning åtala dem, som i sina ämbetens utövning begått någon olaglighet eller underlåtit att behörigen fullgöra sina ämbetsplikter. J. O. skall till varje lagtima riksdag avlämna redogörelse för sin förvaltning och däri utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka lagarnas och författningarnas brister och uppgiva förslag till deras förbättring. Bland hans åligganden kan särskilt nämnas skyldigheten att i vissa fall åtala ledamöter av Högsta domstolen, Regeringsrätten och statsrådet. J. O. är också självskriven led. och ordf. i tryckfrihetskommittén. Han äger rätt att övervara alla domstolars, kollegiers och i deras ställe inrättade verks överläggningar och beslut (dock utan yttranderätt) samt äger tillgång till alla domstolars och ämbetsverks protokoll och handlingar. Ämbetsmän äro i princip skyldiga att lämna honom laga handräkning och åklagare att biträda honom vid anställande av åtal. Någon befogenhet att meddela ämbetsmännen förelägganden att inkomma med upplysningar eller förklaringar i särskilda fall har dock J. O. icke; däremot är han skyldig att, då fråga om tilltal av ämbetsman föreligger, lämna vederbörande tillfälle till förklaring. J. O. är underkastad samma ansvar, som enl. allmän lag gäller för åklagare. Nu gällande instr. för J. O. är av 14 maj 1915. Till sitt biträde har J. O. en expedition, bestående av en byråchef, en sekr. och en amanuens. — Justitieombudsmansämbetet inrättades genom 1809 års författning. Tidigare utövades vissa av de funktioner, som enl. gällande ordning tillkomma J. O., av justitiekanslern. Litt.: C. G. Melander, »Svenska riksdagens j. En statsrättslig undersökning» (1908); R. Kjellén, »Justitieombudsmannen och författningen» (1911). H. T.-n.